

«Давайце пагуляем!» — часта чуем мы. Гуляць любяць і дзеці і дарослыя. Тэатр — гэта таксама гульня. У тое імгненне, калі ў зале згасае святло, глядач з рэальнага свету перамяшчаецца ў свет уяўны. Рэальныя месцы дзеяння — горад, вёска, лес, дом — у тэатры ствараюцца наноў. Глядач з радасцю верыць у гэты ўяўны свет. Вядома, ён разумее, што лес на сцэне несапраўдны, а дом не мае падмурка... Але ўсё гэта ў час спектакля забываецца. Ахвотна прымаючы ўмовы гульні, глядач пражывае разам з героямі цэлае жыццё!

§ 12. ПАХОДЖАННЕ ТЭАТРА

Тэатралізаваныя дзеі з глыбокай старажытнасці з'яўляюцца неад'емнай часткай культуры чалавецтва. У многіх культурах свету існуюць элементы гульні. Рытуалы, пышныя святы і ўрачыстасці, рэлігійныя абрады — усюды прысутнічаюць пераўвасабленне і тэатралізацыя.

Вытокі тэатра. Як самастойны від мастацтва тэатр зарадзіўся ў Старажытнай Грэцыі. Свой пачатак ён вядзе ад народных гулянняў у гонар вясёлага бога Дыяніса. Дыяніс — апякун расліннасці, урадлівасці, вінаградарства і вінаробства. Вясной, калі расцвіталі сады, жыхары гарадоў Старажытнай Грэцыі выходзілі ўслаўляць Дыяніса і прасілі яго падарыць новы багаты ўраджай. Свята атрымала назву «Вялікія Дыянісіі».

У час святкавання моладзь прыгожа апраналася, ладзіла шэсці, спявала ў гонар Дыяніса хвалебныя песні — *дыфіра́мбы*. З урачыстай часткі свята вылучылася *трагедыя*, з вясёлай — *камедыя*. Менавіта ў тыя далёкія часы нарадзіліся асноўныя тэатральныя жанры.

Найбольш папулярнымі сюжэтамі ў старажытнагрэчаскім тэатры былі *міфы*. Такія персанажы антычнага тэатра, як Дыяніс, Геракл, Праметэй, добра вядомыя і ў сучасным тэатры. З цягам часу сюжэты ўскладняліся і ў цэнтры апавядання з'явілася жыццё асобнага чалавека, яго эмоцыі і пачуцці.

Адноўлены тэатр
(г. Эпідаўр, Грэцыя)

Як быў уладкаваны тэатр? Старажытнагрэчаскі тэатр будаваўся на адкрытай пляцоўцы, меў вялікія памеры і змяшчаў велізарную колькасць глядачоў.

Круглая пляцоўка, на якой выступалі хор і акцёры, атрымала назву *архэстра*. Ззаду архестры ўстанаўлівалі палатку — *скэну*, у якой пераапрапаналіся выканаўцы. Пазней на месцы палаткі пачалі будаваць каменнае памяшканне, аформленае ў выглядзе храма або палаца. Перад сенай рабілі памост — *праскэній*. На ім адбываліся самыя важныя падзеі. Здаралася, што ў час прадстаўлення персанажы «прыляталі» з-за сены ці раптоўна з’яўляліся з «падземнага свету». Грэкі любілі тэатральныя эфекты.

Знешні воблік акцёра. Акцёры антычнага тэатра карысталіся вялікай пашанай і займалі высокае становішча ў грамадстве.

Вялікія памеры тэатра абумовілі некаторыя асаблівасці касцюмаў персанажаў. Для таго каб іх можна было разгледзець здалёк, акцёры надзявалі вялікія маскі. Кожная маска адлюстроўвала пэўны эмацыянальны стан чалавека: радасць, жах, засмучэнне... Змяняўся сюжэт, змяняўся стан героя спектакля — змяняліся і маскі.

Акцёры з маскамі.
Роспіс вазы

Яны былі настолькі вялікія, што часта скажалі прапорцыі цела выканаўцы. Для таго каб фігура выглядала прапарцыянальнай, акцёры падаўжалі адзенне, а на ногі апраналі спецыяльны абутак на высокай платформе — *кату́рны*. Фігура на катурнах выглядала больш высокай і значнай.

Колькасць акцёраў, якія ўдзельнічалі ў тэатральнай пастаноўцы, не перавышала трох. Таму кожны з іх выконваў па некалькі роляў. У жаночых ролях заўсёды былі занятыя мужчыны. Пры гэтым усе яны павінны былі добра валодаць акцёрскім майстэрствам — дэкламаваць вершы, спяваць і танцаваць. Ужо з часоў антычнасці да выканаўцаў прад'яўляліся высокія патрабаванні, таму акцёрам неабходна было шмат працаваць над сабой.

Старажытнагрэчаскі тэатр стаў пачаткам нараджэння тэатра як віду мастацтва. З тых часоў шмат што змянілася, але глядач па-ранейшаму спяшаецца на спектакль — пажурыцца і парадавацца разам з героямі, стаць удзельнікам відовішча.

ПЫТАННІ І ЗАДАННІ

1. Знайдзіце ў інфармацыйных крыніцах азначэнне старажытнагрэчаскіх слоў «архестра», «скена». Параўнайце іх са значэннем сучасных слоў «аркестр» і «сцэна». У чым іх адрозненне?

2. Некаторыя элементы антычнага тэатра, напрыклад *амфітэатр*, можна ўбачыць у відовішчых збудаваннях і сёння. Выканайце невялікае даследаванне: даведайцеся, што гэта такое, і прывядзіце некалькі прыкладаў сучасных амфітэатраў. Апішыце іх форму і прызначэнне, прыводзячы прыклады з электроннага дадатку. Якія амфітэатры Беларусі вы наведвалі?

ТВОРЧАЯ МАЙСТЭРНЯ

3. Адным з асноўных сродкаў выразнасці для перадачы эмацыянальнага стану персанажа (гнеў, радасць, гора) у старажытнагрэчаскім тэатры з'яўлялася маска (некалькі прыкладаў масак прапануюцца ў электронным дадатку). У сучасным тэатры для перадачы рознага настрою героя выкарыстоўваецца міміка акцёра.

